

JONGE WETENSCHAPPERS CLAIMEN RECHT OP FALEN EN DWALEN

‘Elk van ons draagt een rugzak met mislukkingen met zich mee’

14 MAART 2015 | Lieven Sioen (<http://www.standaard.be/auteur/lieven-sioen>)

De succescultuur heeft ook de academische wereld doordrongen en laat geen ruimte meer voor mislukkingen. Nochtans zijn die eigen aan het traject van menig geslaagd wetenschapper. ‘Falen hoort erbij als je grenzen wilt verleggen.’

Toen Marianne Van Remoortel (33) tien jaar geleden pas was bevallen, overwoog ze even haar carrière helemaal om te gooien. Voor de buitenwereld heeft ze intussen een perfect academisch traject afgelegd: een doctoraat in de Engelse letterkunde, een postdoc met een beurs van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO), een zogenaamde ‘tenure track’ van vijf jaar als voorbereiding op haar uiteindelijke benoeming tot hoofddocent, nu enkele maanden geleden.

Maar diezelfde buitenwereld had geen weet van de vele teleurstellingen en mislukkingen die gepaard gingen met haar lange carrièrestart. Ook aan de universiteit is het not done om over tegenslagen te praten. CV’s vermelden alleen de gepubliceerde artikels, niet de geweigerde. In de wandelgangen pakken onderzoekers uit met hun geslaagde experimenten, niet met de gefaalde. En de magazines van de universiteit steken elkaar de loef af met internationale primeurs en gerenommeerde topwetenschappers, maar zwijgen zedig over het zweet en de tranen die in de labo’s vloeien. Ook in de academische wereld overheerst de succescultuur.

Voor Marianne leek dat succes echter oneindig ver weg tijdens haar zwangerschap. Er was nog hoogstens enkele maanden geld beschikbaar voor haar doctoraat. Daarna zou ze van projectsubsidie naar projectsubsidie sukkelen. Terwijl leeftijdsgenoten buiten de universiteit langzaam stabiliteit vonden in hun job, bleef haar statuut onzeker. En toen zag ze haar vroedvrouw aan het werk: ‘Zo’n nuttig werk, zo’n aardse bezigheid. Misschien moest ik ook maar vroedvrouw worden.’

Vandaag is Marianne lid van de Jonge Academie, een in 2013 opgerichte organisatie van beloftevolle jonge wetenschappers en kunstenaars. De Jonge Academie wil wetenschap een jeugdiger gelaat geven, maar tegelijk de verzuchtingen en bekommernissen van jonge onderzoekers vertolken bij het grijze establishment van de universiteit.

In het jongste nummer van hun magazine *Maja* claimen ze het recht op dwalen en falen. ‘En dan hebben we het niet over wetenschapsfraude of burn-out – wat al vrij bespreekbaar is – maar wel over de dagelijkse teleurstellingen op het pad van een jonge academicus. Een slechte boekrecensie, een negatieve evaluatie door studenten, een zoveelste afgewezen artikel... Kortom, de mislukkingen die eigen

zijn aan elke ambitieuze carrière, maar die in een hypercompetitieve omgeving liever worden verzwegen. Zodat je het gevoel krijgt alleen te staan tussen vele concurrenten die het voor de wind lijkt te gaan.'

Ondermijnd zelfbeeld

Falen en dwalen zijn nochtans eigen aan het traject van menig geslaagd wetenschapper. Zei Einstein niet dat wie nooit een fout heeft gemaakt, nooit iets nieuws heeft geprobeerd? Koenraad Brosens (39) is vandaag een internationaal expert Oude Wandtapijten. Maar de aanloop naar die studie staat minder goed op een cv. Na zijn humaniora in Latijn-wiskunde, ter voorbereiding op een studie burgerlijk ingenieur, studeerde hij achtereenvolgens animatiefilm, informatica, wiskunde, Germaanse filologie en architectuur aan het Henri van de Velde Instituut in Antwerpen. Pas daar ontdekte hij zijn ware passie: kunstgeschiedenis. Dat ging hij het jaar daarop aan de KU Leuven studeren.

'Het klinkt avontuurlijk, maar het was een heel zwaar jaar. Ik was 18 en de wereld lag aan mijn voeten. Maar ik ontdekte al snel dat falen heel negatief wordt bekeken. Ik werd als een mislukkeling aanzien, kon niets en had geen doorzettingsvermogen. Mijn zelfbeeld raakte volledig ondermijnd. Het tonen van zwakte wordt een stempel die je je hele loopbaan dreigt mee te dragen.'

De rest van Brosens' studie liep wel in rechte lijn. Aanvankelijk zonder duidelijk doel voor ogen, op een naïeve, zorgeloze manier. Hij ambieerde niet meteen een academische titel, maar liet zich meeslepen door zijn passie voor het onderwerp. En hij had het geluk een promotor te vinden die hem de vrijheid liet 'het best mogelijke doctoraat' te schrijven. 'Voor de rest liet hij me vrij. Ik heb ongelooflijk veel tijd verprutst, weken in archieven gezocht naar onbestaande of verkeerde documenten. Dat kon, omdat mijn promotor me vertrouwde en we niet aan tussentijdse evaluaties onderhevig waren. Vandaag zou ik met zo'n aanpak moeten concurreren met collega's die tijdens hun doctoraat wél al lezingen en publicaties op hun cv verzamelen.'

Gefnuikte creativiteit

Het is al vaker aangeklaagd: academische output wordt vandaag te kwantitatief gemeten. Wat telt om voor een beurs of benoeming in aanmerking te komen, is het aantal publicaties, lezingen op buitenlandse conferenties en het aantal keer

dat een onderzoek wordt geciteerd. Dat fnuikt het experiment, de creativiteit en de intuïtie. ‘Veel jonge academici schuwen vandaag het risico’, zegt Brosens.

‘Om hun financiering veilig te stellen, moeten ze snel meetbare resultaten voorleggen. En dus bewandelen ze paden die bijna zeker tot succes en publicaties leiden.’

Temeer omdat de academische wereld een zeer competitieve omgeving is. Er zijn veel meer gegadigden dan er beurzen zijn. En een wetenschappelijke loopbaan kent een heel verticaal verloop. ‘Wie aan de universiteit wil blijven, kan dat alleen door hogerop te raken, en moet dus in concurrentie treden met anderen’, zegt Marianne Van Remoortel.

Op zich heeft ze geen probleem met een systeem dat naar excellentie streeft, maar de innerlijke motivatie moet de drijfveer zijn, niet het kwantitatief opbod en de angst om geen verlenging van projectfinanciering te krijgen. ‘Een hele generatie wordt voortgedreven door angst voor onzekerheid.’

Bovendien zijn er, los van de vraag of keiharde concurrentie de beste methode is om talent te laten bovendrijven, ook economische argumenten om vragen te stellen bij de huidige selectiemethodes. Op de blog De Ivoren Toren wijst professor Wouter Ryckbosch erop dat van de 1.228 aanvragen die het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek ontving, er slechts 261 (21 procent) werden gehonoreerd, goed voor een bedrag van 85 miljoen euro. ‘Met andere woorden, 967 professoren of teams van professoren hielden zich het voorbije jaar bezig met het bedenken, inlezen, uitwerken en uitschrijven van een onderzoeksvoorstel dat nooit zal worden uitgevoerd. Aan een bescheiden schatting van één maand voorbereiding per aanvraag, en een bruto maandloon van 5.000 euro, verliest de maatschappij dus 5 miljoen euro investeringen in aanvragen die nooit gehonoreerd zullen worden. Anders gezegd: van de 85 miljoen die het FWO te bedelen heeft, is zo’n slordige 7 procent al opgesoupeerd nog voor de budgetten verdeeld zijn.’

Doorzetten

Nu beseffen de leden van de Jonge Academie ook wel dat in budgettair krappe tijden de belastingbetaler wel enige resultaatsverbintenis van hen mag verwachten. En dat het geen makkelijke evenwichtsoefening is tussen het meten

van kwantiteit en het vertrouwen in kwaliteit. Maar meer ruimte voor falen en dwalen zou zowel hun welbevinden als de wetenschap dienen, claimen ze.

‘Falen zou een essentieel onderdeel van de wetenschapsbeoefening moeten zijn’, vindt antropoloog Noel Salazar (41). ‘Een kind leert ook stappen met vallen en opstaan. Falen is bovendien een oefening in loslaten; op een bepaald moment moet je een publicatie of een hypothese durven opgeven om verder te raken. Pas wanneer hetzelfde falen zich keer op keer herhaalt, wordt het een vergissing.’

Dat net de jongste wetenschappers in een financieringsmodel worden geduwd dat op zekerheid mikt, is dubbel jammer, vindt Salazar, omdat doorheen de geschiedenis het de jongeren zijn die meer durven, meer bewegen en meer risico’s nemen. En ja, ook vaker op hun bek gaan.

Door falen bespreekbaar te maken, wil de Jonge Academie haar leden en leeftijdsgenoten weerbaarder maken. ‘Elk van ons draagt een rugzak met mislukkingen mee, maar we tonen hem niet graag’, zegt Koenraad Brosens. Ook Marianne Van Remoortel zag haar eerste aanvraag voor een postdoctorale beurs geweigerd worden. ‘Wat een zeer grote teleurstelling was, omdat je in zo’n aanvraag veel tijd en een stuk van jezelf investeert. Het had me zeker geholpen te weten dat dit niet alleen mij overkomt, maar eigen is aan een academisch traject. Het zou minder als een persoonlijk falen zijn overgekomen.’ Zelf heeft ze er geen probleem mee om haar mislukkingen met collega’s en haar studenten te delen. ‘Omdat ze mij even sterk inspireren als de succesverhalen. Het helpt door te zetten.’

Nulresultaten

Falen en dwalen is niet alleen eigen aan de academische carrière, het is ook de motor van het wetenschappelijk onderzoek zelf. Serendipiteit noemen wetenschappers het zelf: het vermogen een onverwachte ontdekking te zien terwijl je op zoek bent naar iets helemaal anders. Neuropsycholoog Hans Op de Beeck (40) en vooral zijn collega Bart Boets investeerden bijna drie jaar van hun kostbare tijd in een onderzoek naar het verband tussen dyslexie en een specifieke, moeilijk te meten hersenactiviteit. En dat ter bekrachtiging van een wijdverspreide hypothese dat dyslexie te wijten zou zijn aan een gebrekkige

verwerking van klanken in de hersenen. Maar toen de onderzoeksresultaten eindelijk de computer binnenliepen, bleken de data de hypothese volledig tegen te spreken. Twee jaar werk voor niets, zo leek het wel.

‘En dat is een klap, want zowel de wetenschappers als hun financierders hopen op positieve resultaten die een hypothese bevestigen. Wij haten nulresultaten. Ook al omdat ze moeilijk te publiceren zijn in wetenschappelijke tijdschriften, die doorgaans de basis zijn voor een succesvolle carrière.’

Nochtans is puur wetenschappelijk een negatief resultaat even informatief als een positief effect. Het laat toe om onderzoekspistes af te sluiten. ‘Maar menselijk voelt het als een mislukking.’

Op de Beeck was er honderd procent zeker van dat de fout niet bij hemzelf of de proefopstelling lag. ‘Zelf kon ik de tegenvallende resultaten relativiseren. Temeer omdat ik al benoemd was en met de jaren heb ervaren dat wetenschap ook door falen wordt voortgedreven. Mislukkingen horen erbij als je grenzen wilt verleggen. Maar voor jonge collega’s kunnen zulke ervaringen heel demotiverend zijn. Wetenschappelijk onderzoek vergt veel geduld en doorzettingsvermogen, en dat blijft onzichtbaar wanneer een wetenschappelijke doorbraak in korte bytes de media haalt.’

Uiteindelijk leverde het onderzoek van Op de Beeck toch nog een positief resultaat op, omdat ondertussen een nieuwe hypothese over de neurologische oorzaak van dyslexie ingang had gevonden. En die kon met zijn onderzoeksdata wel bewezen worden. Vijf jaar na opstart van de studie leverde dat zo toch nog een publicatie in *Science* op. ‘Maar voor een jongere collega kan zo’n nulresultaat het verschil maken tussen de verlenging van een contract en het einde van zijn academische loopbaan.’

Internationale mobiliteit

En dan is er nog die andere fetisj van de academische succescultuur: de internationalisering. Tegenwoordig is een verblijf aan een buitenlandse universiteit een must voor wie vast benoemd wil worden. Voor het onderzoek op zich daarentegen, kan het evengoed nutteloos blijken en voor het gezinsleven is het vaak een grote complicatie.

De antropoloog Noel Salazar doet onderzoek naar internationale mobiliteit en de vraag wat mensen daar mee hopen te winnen. In zijn eigen academische omgeving stelt hij vast dat die mobiliteit een doel op zich is geworden. ‘Academici zijn doorheen de geschiedenis altijd mobiel geweest. Maar hun drijfveer was de zoektocht naar kennis, niet het reizen op zich. Tegenwoordig lijkt een buitenlands verblijf de ultieme uitdrukking van arbeidsflexibiliteit. Maar welk nut heeft het om een kantoor in Leuven of Gent in te ruilen voor een kantoor aan het andere eind van de wereld, om net hetzelfde te doen?’

Uiteraard kunnen veel wetenschappers bijkomende kennis opdoen in het buitenland, in labo’s, archieven of bij collega’s met expertise die hier niet te vinden is. Reizen wordt dan een noodzaak. Maar internationalisering is een ideologie geworden, vindt Salazar. ‘Het past binnen de globalisering van de economie en de doorgedreven vermarkting van onderwijs en onderzoek. Op een cv getuigt het van ambitie, flexibiliteit en brede inzet op de arbeidsmarkt. Maar de vraag of de onderzoeker er zelf baat bij heeft gehad, wordt niet gesteld. Terwijl zo’n verblijf, afhankelijk van de concrete situatie, nuttig en verrijkend kan zijn, maar even goed heel frustrerend en tijdverlies.’

Maar dat laatste zullen onderzoekers zelf nooit toegeven. Net zomin als ze zouden erkennen dat hun buitenlands verblijf uit een negatieve keuze voortspoot; omdat ze hier een financiering misliepen, waagden ze hun kans elders. ‘Het is een van de grootste taboes aan de universiteit: niemand zal openlijk zeggen dat hij het niet ziet zitten of nutteloos acht om naar het buitenland te trekken.’

Passie

De leden van de Jonge Academie zijn geslaagd. De meesten van hen behoren tot die kleine minderheid van doctorandi die het talent, het doorzettingsvermogen en – dat geven ze toe – ook het geluk hadden een benoeming tot docent te behalen. Slecht één op de dertien doctorandi schopt het zo ver. Het risico op falen staat dus al op voorhand ingeschreven in het toekomstplan van een jonge wetenschapper. ‘Voor een benoeming hoef je het niet te doen, ook niet voor het geld’, zegt Hans Op de Beeck. ‘Maar uit intrinsieke motivatie. Uit passie voor de wetenschap.’

Lieven Sioen is redacteur bij De Standaard.

Meer artikels van Lieven Sioen □

(<http://www.standaard.be/auteur/lieven-sioen>)

‘Een buitenlands verblijf getuigt van ambitie en flexibiliteit, maar niemand vraagt of de onderzoeker er zelf iets aan heeft gehad’

Meer?

Lees de volledige krant digitaal.

(<http://www.standaard.be/plus/ochtend>)